

MISCELLANEA

CINE ESTE GHIȚA HAIDUCUL DIN 1821 ?

SAVA IANCOVICI

În documentele privind răscoala poporului român de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu în 1821 se găsesc referiri la un personaj cu numele Ghiță, supranumit uneori „Haiducul“, iar alteleori „Hoțul“.

Cea dintâi mențiune a unei persoane cu un astfel de nume se găsește chiar în „Cererile norodului rumânesc“, formulate de Tudor Vladimirescu pe la mijlocul lunii aprilie 1821, când el se afla cu răsculații în București¹. La punctul 20 (ultimul) al acestei proclamații se spune : „Doi hoți predați, anume Iovan Rogobete și Ghiță Hoțul cu ceata lui, care s-a predat într-acest an și nu s-au ținut, ci și acum s-au amestecat la fapte tâlhărești, să să puie la ocnă pentru toată viața lor sau să să omoare în fața norodului pentru pildă“². Această pedeapsă era cerută de Tudor personal și rîndurile respective din text sînt scrise de mîna lui proprie.

Un alt izvor contemporan în care este menționat Ghiță Hoțul e memoriul lui Chiriac Popescu, participant la răscoală. Referindu-se la unele evenimente din Oltenia spre sfîrșitul răscoalei, acesta scrie : „Iar Macedonschi împreună cu Haği Prodan, mergînd la Tismana de peste Olt, au pus mîna pe dînșii pandurii, împreună fiind cu fratele lui Vladimirescu anume Mihaloglu și Ghiță Hoțul, i-au pus în fiare. Au cerut de la dînșii lefile sau pe Tudor dar, neavînd bani a le plăti lefile lor, nici pe Tudor a le face teslim, le-au dat drumul ; căci venise turcii și le era frică să nu pună mîna pe dînșii“³.

O a treia informație despre Ghiță, de data aceasta cu porecla de „haiduc“, datează din săptămînile de după înăbușirea definitivă a răscoalei și o datorăm agentului austriac Lipa. La 19 septembrie, acesta scria din Sibiu lui Metternich,

¹ În trecut, această proclamație a fost datată „înainte de 16 februarie“, adică se socotește că ea ar fi fost lansată pe cînd Tudor Vladimirescu se afla încă în Oltenia. Din cercetările efectuate în ultimul timp reiese însă că proclamația trebuie datată pe la mijlocul lunii aprilie, adică după venirea lui Tudor în București (vezi *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 894, n. 2).

² *Documente privind istoria României, Răscoala din 1821*, vol. I, București, 1959, p. 274.

³ Chiriac Popescu, *Memoriu despre mișcarea lui Tudor Vladimirescu*, la N. Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 215.

ministrul de externe al Austriei : „Potrivit știrii transmise din partea starostelui agenției noastre de la Craiova ⁴, corpul oștirii otomane de acolo a fost redus. De asemenea, fratele lui Tudor Vladimirescu și cunoscutul haiduc Ghiță au fost prinși împreună cu alte patru căpetenii ale răsculaților, trimiși la Vidin și executați. Primii doi însă ar fi fost trimiși la Constantinopol“ ⁵.

Acestea sînt singurele știri edite pînă în prezent despre Ghiță Haiducul, sau Ghiță Hoțul ⁶.

Se pune întrebarea : cine este personajul, rămas pînă astăzi semianonim, menționat în actele răscoalei o dată ca „hoț“ demn de condamnat, iar altă dată ca militant în rîndurile răsculaților ? Este oare vorba de una și aceeași persoană atunci cînd în proclamația lui Tudor Vladimirescu este stigmatizat un anume Ghiță Hoțul și cînd apoi, la sfîrșitul răscoalei, se vorbește de un Ghiță Hoțul sau Ghiță Haiducul în calitate de colaborator al lui Papa, fratele lui Tudor ; sau avem de-a face cu două persoane distincte, dar cu nume și poreclă identice ?

O astfel de întrebare nu s-a pus pînă în prezent în literatura de specialitate și nu s-a făcut încercarea de a identifica pe Ghiță Haiducul, unul dintre comandanții de seamă ai răsculaților în Oltenia, care se remarcă îndeosebi în ultima fază a răscoalei. De asemenea au rămas nelămurite motivele pentru care un personaj cu același nume este declarat de Tudor inamic al țării.

Noi socotim că informațiile sus-citate se referă de fapt la două persoane deosebite : una de care este vorba la începutul răscoalei și alta care apare cu același nume în documentele privind sfîrșitul mișcării din 1821.

Problema primei dintre aceste două persoane poate fi lămurită prin analiza adîncită a actelor interne din anii premergători răscoalei și prin explicarea motivelor de care s-a călăuzit Tudor Vladimirescu atunci cînd a recurs la stigmatizarea publică a persoanelor menționate în proclamație : Hagi Enuș, Iovan Rogobete și Ghiță Hoțul.

În perioada dinaintea răscoalei, mai precis în vremea domniei lui Ioan Caragea, au existat cîțiva „hoți“ cu numele Ghiță.

Unul este Ghiță Hoțul asociat cu bulucbașa Ștefan, urmărit de polcovnicul Solomon cu potera în anul 1813 ⁷. Chiar în vremea răscoalei apare un Ghiță Hoțul, întovărășit de un anume Pencea arnăutul, conducînd o ceată de 25 de „hoțomani“ care operau în județul Dolj ⁸. Interesul nostru este atras mai mult de acele elemente care sînt calificate drept „hoți“ din pricina colaborării lor cu turcii de la Ada-Kaleh. Astfel, un Ghiță Pistrițu, originar din Bistreț, era

⁴ Staroste era Friedrich Drexler.

⁵ *Hurmuzaki*, vol. XX, doc. nr. DCCXXXIX, p. 684.

⁶ Intrucît vol. XX al colecției Hurmuzaki se găsește într-un singur exemplar, semnal al tirajului care nici nu a fost difuzat, fiind nimicît în bombardament, informația cuprinsă în raportul citat al consulului austriac este atît de puțin cunoscută, încît și ea poate fi socotită drept inedită. În literatura de specialitate, această informație a fost utilizată numai de acad. A. Oțetea, în lucrarea *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în țările române 1821—1822*, în „Balcania“, IV, București, 1941, p. 308.

⁷ *Biografia vieții polcovnicului Solomon*, istorisită de sine însuși și scrisă de P. Georgescu, Craiova, 1862.

⁸ „Umbla pe vremea apostasi[e]i, tîlhărind în ceată de 25 pe la Tămburești“ (Arh. st. Buc., Condaica depart. criminalal — Craiova, 905, f. 31).

prin 1813, probabil și în 1814, bulucbașă peste „pandurii turci“, adică panduri olteni angajați în slujba fraților Regep, comandanți ai garnizoanei turcești de la Ada-Kaleh. Trimis ca provocator în tabăra răsculaților sârbi la Negotin, el se dovede deosebit de zelos în executarea misiunii sale⁹. Un alt Ghiță, pe nume Stanovici, care „în vremea adalților“ adică în anii 1814—1815, a slujit cu arma „în mână“ de partea acestora, apoi din această pricină a fugit peste Dunăre, se întorcea în august 1820 în țară, cerînd iertare din partea domniei pentru vina de a fi colaborat altă dată cu turcii. Atît el, cît și Ghiță Pistrițu trebuie să fi fost printre acei șefi de panduri trecuți de partea regepiștilor care au contribuit la revolta pandurilor în 1814—1815 și astfel s-au făcut vinovați față de ocîrmuirea țării. Erau acei panduri alăturați adalților care din însărcinarea acestora săvîrșeau incursiuni de pradă în Oltenia, cum a fost și aceea cu prilejul căreia au fost arse casele lui Tudor Vladimirescu la Cerneț.

Cu acest soi de ziși „panduri“, Tudor Vladimirescu se afla în luptă încă din vremea războiului ruso-turc (1806—1812), socotindu-i vrăjmași neîmpăcați ai poporului¹⁰. Printre ei se găsea și Iovan Rogobete, cel menționat în proclamația lui Tudor alături de Ghiță Hoțul. Cazul lui Iovan Rogobete, despre care avem suficiente informații documentare, explică înverșunarea lui Tudor împotriva lui în vremea răscălei. Tudor Vladimirescu nu uită și nu dorește să lase nepedepsite faptele mîrșave de odinioară ale elementelor proturce, cu care el s-a ciocnit mereu în decursul anilor, cu atît mai puțin acum, în 1821, cînd același Rogobete apare în rolul de luptător activ împotriva răsculaților.

Vechea vrăjmășie dintre comandirul pandurilor și Rogobeți avea rădăcini adînci. Barbu, unul dintre frații Rogobeți, luptase împotriva lui Tudor în 1809—1811 și împreună cu Paul Nicolicescu executase pe polcovnicul Dumitru, omul lui Tudor, trimis în misiune împotriva turcilor¹¹. La rîndul său, Iovan Rogobete se găsește alături de fratele său în fruntea prădătorilor Cernețului în decembrie 1814. Amîndoi frații Rogobete rămîn complici ai turcilor de la Ada-Kaleh pînă în 1816. „Iarna ședea în cetate la Ada, iar vara umbla la tîlhărie, arzînd, prădînd și omorînd la oameni“. În 1816 însă puterea regepiștilor a fost lichidată și atunci Rogobeții, ca și alți colaboratori din țară ai turcilor, neputînd merge cu toții în sudul Dunării, și-au cerut iertare de la Ioan Caragea (în octombrie 1817). Ei însă purtau în continuare arme pe ascuns, intimidînd pe locuitorii din Cerneț. Tudor Vladimirescu și alți păgubași de pe urma prădăciunii efectuate în 1814 îi urmăresc pe Rogobeți în justiție. Procesul durează în 1819, și în martie 1820 încă nu se ajunsese la vreun rezultat, spre adîncă nemulțumire a lui Tudor¹².

În proces este implicat ca pîrît din partea lui Tudor și marele negustor craiovean Hagi Ianuș, care altă dată avusese legături cu regepiștii, iar acum

⁹ „Glasnik Srpskog Učenog Društva“, vol. 75. 1892. p. 240.

¹⁰ S. Iancovici, *Unele documente inedite despre Tudor Vladimirescu*, în „Studii“ nr. 5/1960, p. 123, 126—130.

¹¹ *Ibidem*, p. 129, 134—135.

¹² Arh. st. Buc., Condica Hagi Ianuș, 703, f. 22, text grec; vezi și *Documente privind istoria României, Răscoala din 1821*, vol. I, p. 143—145.

dădea pe față sprijin lui Ioan Rogobete¹³. De aceea Tudor Vladimirescu cerea ca „Hagi Ianuș să-și tragă mâna de ajutorul ce face la acest fel de oameni“¹⁴. Drept răzbunare, în 1820 Hagi Ianuș împiedica prin oamenii săi numirea lui Tudor în postul de vătaf al plaiului Cloșani¹⁵. Iată de ce peste un an de zile Tudor îl stigmatizează și pe acest negustor, laolaltă cu Rogobete și cu Ghiță Hoțul, cerînd prin punctul 19 al proclamației ca „Hagi Ianuș, care nu s-a purtat ca un negustor, ci s-au întovărășit cu jăfuitorii, din care pricină s-au făcut mare pradă țării, cu totu să să izgonească din țară afară...“¹⁶. Iar cînd la punctul următor din proclamație Tudor pune problema condamnării lui Iovan Rogobete¹⁷ și Ghiță Hoțul nu numai pentru prădăciunile săvîrșite în trecut, ci și pentru motivul că aceștia „și acum s-au amestecat la fapte tîlhărești“, el se referă la un fapt real. Anume, în ceea ce îl privește pe Rogobete, acesta trecuse iarăși la turci și tocmai în zilele lui aprilie el va fi prins de Anastasie Mihaloglu¹⁸.

Așadar, după cum se vede, Tudor Vladimirescu cere osîndă supremă pentru acei vrăjmași ai lui și ai poporului care, pe lîngă atitudinea adoptată în cursul răscoalei, au la activul lor o îndelungată colaborare cu turcii. Acest lucru e clar în privința lui Rogobete. Din aceasta reiese că motive identice au determinat și propunerea de condamnare a lui Ghiță Hoțul, deși în privința faptelor concrete de care se face acesta vinovat nu dispunem de date tot atît de lămurite. Colaborarea cu adalții în trecut a acelora pe care documentele ni-i înfățișează sub numele de Ghiță Pistrițu și Ghiță Stanovici, care, după cum știm, se predase cu ceata sa în august 1820, fapt menționat de Tudor în proclamație, precum și acțiunile de pradă ale unui Ghiță cu ceata lui după începerea răscoalei, constituie tot atîtea indicii că despre unul dintre aceștia este vorba în proclamație.

În orice caz, nici unul dintre ei nu poate fi identificat cu acel Ghiță Hoțul, sau Ghiță Haiducul, menționat în legătură cu evenimentele din ultima fază a răscoalei, după cum de asemenea este clar că acesta din urmă nu poate fi cel demascat de Tudor Vladimirescu în proclamație, întrucît el apare ca un colaborator apropiat al lui Papa, fratele lui Tudor.

Atunci se pune în mod firesc a doua întrebare : cine este acest al doilea Ghiță, Ghiță Haiducul, care, după cum vom vedea mai departe, joacă un rol dintre cele mai de seamă în rezistența din Oltenia după lupta de la Drăgășani ?

Unele date din arhivele sîrbești, coroborate cu informațiile certe cuprinse în rapoartele autorităților militare austriece de la graniță, și unele și altele inedite pînă în prezent, ne lămuresc că acest combatant al răscoalei este venit din

¹³ *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, p. 145.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, p. 164.

¹⁶ *Ibidem*, p. 274.

¹⁷ Celălalt Rogobete, Barbu, murise înainte de răscoală.

¹⁸ *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, vol. II, p. 102.

Serbia. Acolo el își făurise o faimă de mare haiduc, fiind cunoscut sub numele de „haiducul Ghiță valahul“, adică „românul“¹⁹. Biografia lui poate fi reconstituită în linii generale, faptele vieții lui fiind altele decât ale oricăruia dintre ceilalți Ghiță menționați.

Ghiță Haiducul era originar din localitatea Kurjače, situată în partea de munte a ținutului Požarevac, locuit de populație românească. El avea frați pe Crăciun și Răducan, care mai târziu se vor înrudi prin alianță cu oameni din anturajul prințului Miloš Obrenović²⁰.

Ghiță participă cîtuva timp la răscoala antiotomană sîrbă, fiind înrolat în oștirea comandată de Milenko Stojković în părțile Požarevațului²¹. Această oștire a răsculaților cucerește părțile de pe lîngă Dunăre și ajunge la Cladova cu scopul de a face joncțiune cu trupele generalului rus Isiev, care venea din Oltenia. Ghiță, desigur, ia parte la asediul cetății Cladova, unde se baricadaseră turcii. Să reamintim că la asediul acestei cetăți a luat parte și Tudor Vladimirescu cu pandurii, reușind să întrerupă „orice comunicație dintre garnizoana din Cladova și Ada-Kaleh“²². Tudor a venit în contact cu răsculații sîrbi și în insula Poreč, unde pentru o vreme fusese instalată tabăra lui Milenko Stojković²³.

La începutul anului 1811, cînd comandantul sîrb Milenko, în urma conflictului cu Karagheorghie, a trebuit să treacă în Țara Românească și cu acest prilej să concedieze din suita sa mai multe femei, majoritatea românce și turcoaise luate captive apoi creștinate, Ghiță se căsătorii cu una din ele, pe nume Jelenka²⁴.

După înăbușirea celei de-a doua răscoale sîrbe (1815), Ghiță se retrage în satul său împreună cu Jelenka. În 1816 el pleacă la Vidin, trăiește apoi la Niș, se asociază cu rămășițele cîrjaliilor și împreună cu aceștia face haiducie în munții Rodopi, cum au făcut și alți haiduci creștini²⁵.

Nu putem preciza data întoarcerii lui Ghiță în Serbia. Se poate presupune însă că întoarcerea nu a avut loc cu multă vreme înainte de anul 1820, cînd

¹⁹ Așa îl prezintă încă din 1909 Mihail Gavrilović în cartea sa despre Miloš Obrenović, II, Belgrad, p. 9, 319, 717.

²⁰ Vezi despre Crăciun și Răducan: *Memoari Stefana-Stevče Mihajlovića*, în *Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda. Prvo odeljenje*, knjiga XVIII, Belgrad, 1928, p. 62. Acolo se spune printre altele: „Era și un al treilea frate, Ghiță, care a murit în captivitate la turci“. După cum constatăm noi, Ghiță a ajuns în captivitate în urma participării sale la răscoala din 1821.

²¹ Milenko Stojković era originar din localitatea Kličevac, situată nu departe de Kurjače, satul lui Ghiță.

²² *Răscoala din 1821*, I, p. 51.

²³ În vremea răscoalei, Tudor Vladimirescu își va aminti de luptele de la Poreč, ca și de acelea de la Cladova (N. O r g a, *Izvoarele contemporane...*, p. 194. Acolo e greșit tipărit: Poreți).

²⁴ Milenko Stojković instituieste un adevărat harem de femei turcoaise și românce din Serbia. Jelenka fusese luată captivă cu prilejul cuceririi orașului Ram de lîngă Dunăre.

²⁵ Cîrjaliile erau un fel de haiduci turci, dar mișcarea lor a degenerat în cea mai mare parte într-o simplă acțiune de jaf. Printre ei au existat un număr apreciazabil de combatanți creștini, care se gîndeau că vor contribui astfel la subminarea puterii otomane asupritoare. Așa se explică participarea la mișcarea cîrjaliilor a lui Iordache Olimpiotul, a bulgarilor Stoian Inge, Conda, Strahil ș.a.

Ghiță apare ca reprezentant tipic al haiduciei din această vreme în Serbia lui Miloș Obrenović. Haiducia devine atunci o formă dominantă de protest social îndreptat împotriva exploatării țărănimii de către noua pătură înstărită din Serbia și împotriva despotismului lui Miloș. În general, și prin forma de luptă haiducească în special, țărăimea sârbă opune rezistență față de consolidarea puterii de stat, care tindea la conservarea relațiilor economice vechi²⁶. Haiducia devine o mișcare atât de puternică, încât ea cuprinde patru județe în întregime. Devin haiduci vestiți un anume Burmaz și Mandrda, acesta din urmă erou al celei de-a doua răscoale sârbe. Această formă de opoziție lua deci proporții foarte îngrijorătoare. Cel mai de seamă și mai popular haiduc este însă Ghiță Vlahul, cum era îndeobște cunoscut din cauza originii lui românești. În cetele lui puternice și bine conduse alergau oameni din toate satele ținutului Požarevac și pretutindeni el se bucura de sprijinul locuitorilor. „În zadar trimitea Miloș oameni de-ai săi ca să cerceteze cauza acestui rău, căci rădăcinile lui erau mult prea adânci“²⁷.

Stăpîn pe tactica de luptă haiducească, excelent cunoscător al terenului de pe marginea Dunării, Ghiță Haiducul dejuca cu ușurință acțiunile numeroaselor puteri trimise împotriva lui, învingîndu-le în ciocniri sau pierzîndu-și urma pentru scurtă vreme dincolo de hotarul Serbiei, în ținuturile stăpînite încă de turci sau în Țara Românească. În iulie 1820 el săvîrșește un atac haiducesc deosebit de îndrăzneț, prădînd pe marele negustor Arsenie Protic din orașul Ram. Acest fapt atrage pe urmele lui trei puteri puternice (una singură numără vreo 300 de oameni)²⁸. Se desfășoară o adevărată campanie pentru prinderea haiducului, dar ea nu dă rezultate. Din rapoartele unuia dintre comandanții de poteră reiese că la urmărirea haiducului Ghiță iau parte mulți români din partea locului și că ei nu dau concursul așteptat²⁹. În timp ce șefii de poteră aplicau un tratament inuman țăranilor încadrați în poteră și prin aceasta îi împingeau în cetele lui Ghiță, acesta, dimpotrivă, știa să atragă de partea sa chiar și pe oamenii de încredere trimiși împotriva lui. Miloș Obrenović însuși trimitea în secret emisari pe lângă Ghiță, apelînd ca acesta să se lase de haiducie. Nici acest procedeu nu a dat rezultatele scontate.

Totuși, în urma luptelor cu puterile, Ghiță Haiducul se retrage pentru moment în ținutul Crainei Negotinului, rămas sub turci după înăbușirea primei răscoale sârbe. Informația ne-o dă chiar fratele lui Haiduc Velcu, Milutin Petrović, la data ceea prefect de plasă în Homolje. El scria lui Miloș : „De Ghiță fac cunoscut că l-am izgonit din ținutul nostru în Craina“³⁰.

Printre alte măsuri la care a recurs Miloș Obrenović împotriva haiducului a fost și aceea de a-i lua familia, mama și soția, drept ostatice și a le ține sub supraveghere la Požarevac. Exista însă o mare teamă de răzbunarea haiducului, care, după cum se exprimă un reprezentant al autorităților, ar putea

²⁶ „Glasnik Srpske Akademije Nauka“, nr. 7/1956, p. 99—100.

²⁷ M. Gavrilović, *op. cit.*, II, p. 319.

²⁸ Arh. st. Belgrad, Cancelaria cneazului, ținutul Požarevac, raportul din 30.VII.1820.

²⁹ *Ibidem*, raportul din 12.VII.1820.

³⁰ *Ibidem*, scrisoarea din 24.VII.1820.

oricînd să săvîrșească un atac prin surprindere în vederea eliberării familiei sale³¹. Jelenka va ajunge mai tîrziu să joace un rol de seamă, în decursul mai multor ani, la curtea lui Miloš, adică în capitala țării Kragujevac. Nu au lipsit ocaziile cînd însuși frații cneazului au trebuit să țină seama de pîrerile fostei soții a haiducului Ghiță, devenită aproape atotputernică la curte³².

După trecerea sa în Krajina, Ghiță nu mai reapare în Serbia. Peste puțină vreme, cînd în Oltenia izbucnește răscoala lui Tudor Vladimirescu, Ghiță Haiducul vine aici și se înrolează în oastea răsculaților, după cum știau autoritățile din Serbia și chiar rudele lui Ghiță. De la început el devine colaborator al lui Papa, fratele lui Tudor, mai întîi ispravnic de Craiova, apoi (din martie) ispravnic de Gorj.

Din informațiile documentare reiese indirect că Ghiță Haiducul se găsește printre oamenii de nădejde pe care Tudor Vladimirescu îi lasă în Oltenia la plecarea sa cu oștirea spre București. El însă nu apare în documentele răscoalei decît în perioada de după lupta de la Drăgășani; de altfel situația e aceeași și cu Papa Vladimirescu. Atîta timp cît evenimentele centrale ale răscoalei se desfășoară în Muntenia și absorb atenția generală, situația de dincolo de Olt rămîne ignorată de informația contemporană. Cînd însă centrul de greutate al răscoalei revine la matcă, adică în Oltenia și în Cloșani, de unde a pornit răscoala, atunci evenimentele de aici se plasează în centrul atenției generale și sînt consemnate zilnic de contemporani.

O dată cu aceasta apar informații frecvente despre rolul lui Ghiță Haiducul. El e acuma printre fruntașii cei mai de seamă ai rezistenței, alături de Macedonschi, Haği Prodan, Mihaloglu, Gîrbea, Papa Vladimirescu.

Să reamintim aici că, îndată după înfrîngerea de la Drăgășani, Papa, Ghiță și Mihaloglu au tras la răspundere pe Prodan și Macedonschi pentru dispariția lui Tudor.

Știri importante despre luptele îndârjite dintre forțele pandurilor din Oltenia și turci apar în rapoartele, inedite pînă acum, ale comandantului de graniță dinspre Transilvania, general-locotenent Schustekh, trimise guvernatorului Transilvaniei, datate 7, 11, 13 și 18 iulie, 4, 7 și 8 august³³. Reiese că răsculații dețineau în această vreme mănăstirile Cozia, Horezul, Bistrița, Arnota, Polovraci, Crasna, Tîsmana și schitul Lainici, adică toate punctele întărite de Tudor încă la începutul răscoalei. După cum spune un alt izvor, pan-

³¹ Arh. st. Belgrad, Cancelaria cneazului, ținutul Požarevac, scrisoarea din 11.X.1820.

³² După ce a fost ținută la Požarevac, familia lui Ghiță Haiducul a trecut la Vîrcioara, unde se pare că a stat în vremea răscoalei. După lichidarea acesteia, Jelenka, împreună cu mama lui Ghiță, a trecut la Panciova, unde se aflau și alți refugiați. În ianuarie 1822, Miloš Obrenović o cheamă de acolo la curtea sa în Kragujevac, ca educatoare a fiicelor sale. Este folosită și la un fel de întîlniri diplomatice. Astfel, în 1823, ea o însoțește pe principesa Ljubica cu prilejul vizitei la curtea lui Abdurrahman-pașa, servind ca interpretă de limbă română, căci cu ajutorul acesteia se desfășurau convorbirile. În 1835, Jelenka se căsătorește cu Teodor Herbez, unul dintre funcționarii cei mai înalți în Serbia de atunci (*Memoari Stefana-Stevče Mihajlovića...*, p. 67—68). Această frescă reală a vieții soției lui Ghiță arată mai clar relațiile în cadrul cărora apare haiducul luptător și care ajung pînă la vîrfurile ocîrmuirii din Serbia.

³³ Arh. st. Budapesta, Gub. Trans. Praes., doc. 338, 352, 394, 403, 440 etc.

durii răsculați „toți sînt prin satele du pă la păduri și prin cele de la munte și pe la mănăstiri, la locuri tari“³⁴.

La început Ghiță Haiducul se găsea întărit în mănăstirea Tismana, împreună cu D. Macedonschi și cu Hagi Prodan. În acest timp au loc cîteva ciocniri cu inamicul, al căror ecou ajunge pînă la Sibiu³⁵. Dar Tismana a trebuit să fie părăsită și, după ce forțele pandurilor se refac, între 6 și 7 iulie, pe ambele maluri ale apei Jiului au loc lupte între turci și detașamentul comandat de Ghiță Haiducul. El era întărit cu oamenii săi la Crasna, în timp ce Diamandi se găsea la Bistrița și Arnota, iar Hristofi la Hurez. După unele știri, Ghiță Haiducul efectua incursiuni înșopotriva inamicului, avînd în subordine circa 1 000 de oameni, adică jumătate din tot efectivul răsculaților, care, potrivit tuturor informațiilor, se ridica la 2 000. A. Pini scria lui Nesselrode că „un comandant de panduri, pe nume Ghiță, se menține cu vreo o mie de oameni în codrii județului Mehedinți și atacă zilnic pe turci“³⁶. Se menționează că la 18 și 19 iulie a avut loc o bătălie pe malul stîng al Jiului, nu departe de Crasna, unde se găsea Ghiță Haiducul. El nu este menționat în legătură cu această luptă, în schimb este enumerat printre comandanții (alături de Mihaloglu, Prodan și Macedonschi) care poartă bătălia din 4 august pe Jiu³⁷.

Că Ghiță Haiducul, animatorul rezistenței din ultimele zile ale răscoalei în Oltenia, este același pe care l-am văzut militînd ca haiduc în Serbia, reiese în chip neîndoios din scrisoarea lui Vule Gligorijević, prefect în ținutul Poreč³⁸, adresată lui Miloš Obrenović la 24 iulie 1821: „Astăzi a venit aici negustorul din Orșova care de obicei întreține corespondență cu un negustor de aici³⁹ și spuse niște noutăți triste, anume că toată Țara Românească a căzut sub turci, că însuși căpitanul Iordache⁴⁰ a fugit într-o direcție necunoscută

³⁴ Biblioteca Academiei, secția msse, Corespond. Hagi Pop, pach. 134.

³⁵ Fleischhackl raporta la 25 iulie: „In der kleinen Wallachey ist der Krieg zwischen Türken und den Insurgenten noch bey weiten nicht geendit, beyde Partheyen streiten mit abwechselnden Glück in den Gebirgsschluchten, die zu den befestigten Klöstern führen und diser Kampf könnte sich leicht in die Länge ziehen, besonders wenn die Servianen, wie man vernimmt, gleichfals wieder die Waffen ergriffen haben...“ (*Hurmuzaki*, XX, doc. DCCXIII, p. 665).

³⁶ Scrisoarea lui A. Pini din Sibiu, 17/29 iulie 1821: „Un chef de pandours, nommé Ghitza, se tient avec un corp d'environ 1 000 individus dans les forêtes du district de Mehedințzi et attaque journellement les Turcs“ (fotocopie la Institutul de istorie al Academiei, după originalul nr. 9 051—185 din Arhivele U.R.S.S. A. Pini repetă această știre în raportul nr. 215 („Ghitza, chef de 1 000 pandours, occupe les forêts du district de Mehedințzi et attaque journellement les Turcs“).

³⁷ Arh. st. Budapesta, Gub. Trans. Praes., doc. 440.

³⁸ Vule Gligorijević, era atît de apropiat de Miloš încît era socotit un fel de „fiu adoptiv“ al acestuia, era căsătorit cu Stania, fiica lui Crăciun și deci nepoată de frate a lui Ghiță Haiducul. Stania a trăit pînă la adînci bătrînețe la curtea lui Miloš. Deci, cînd Vule scria lui Miloš despre Ghiță și lupta lui în Oltenia, el nu transmitea numai o știre oficială, ci totodată dădea o veste care interesa familia lui.

³⁹ Adică din insula Poreč, pe Dunăre.

⁴⁰ Este vorba de Iordache Olimpiotul, care după lupta de la Drăgășani nu a coborît în Oltenia. El era cunoscut fruntașilor sîrbi, deoarece a participat la răscoala sîrbă.

cu ceilalți ai lui⁴¹ și numai Ghiță încă mai rezistă prin munți cu 1 000 de oameni⁴².

Dar, forțele turcești fiind copleșitoare, rezistența pandurilor apărători ai Olteniei slăbește. Drept urmare Tismana cade definitiv în ziua de 7 august. D. Macedonschi, Hagi Prodan și Anastasie Mihaloglu și-au căutat scăpare pe teritoriul Austriei. Căpitanii de panduri unii s-au predat, iar alții au fost prinși și luați în captivitate. În cele din urmă a făcut același pas și Papa Vladimirescu, înfățișându-se înaintea comandantului turc la Tîrgu-Jiu. După cum am menționat la început, la 7/19 septembrie Lipa informa pe Metternich că împreună cu Papa a fost luat și Ghiță Haiducul și amîndoi au fost escortați la Constantinopol⁴³, de unde niciodată nu s-a mai aflat vreo veste despre ei. Din alte surse știm că o dată cu aceștia doi a fost luat prizonier și Dumitru Gîrbea, colaboratorul și prietenul lui Tudor Vladimirescu, locțiitor al lui în postul de vâtaf al plaiului Cloșani în vremea răscoalei⁴⁴.

Considerăm deci, în concluzie, că identitatea lui Ghiță Haiducul, participant la răscoala din 1821 și comandant de panduri, este stabilită prin probe îndeajuns de concludente și că prin aceasta se limpezește încă unul dintre acele fapte legate de răscoală care au rămas obscure pînă astăzi.

Acest fapt istoric, odată stabilit, capătă o semnificație mai largă.

Participarea haiducului Ghiță la mișcarea lui Tudor dovedește încă o dată, prin acest exemplu cît se poate de concret, că haiducia pozitivă se încadrează în răscoalele maselor, se pune în slujba cauzei poporului și oferă mișcării populare experiența sa de luptă⁴⁵.

În persoana lui Ghiță Haiducul avem încă un participant de seamă la răscoala din 1821 venit din Serbia, pe lîngă Hagi Prodan Grigorijević și Mladen Milovanović, foști frunțași ai răscoalei sîrbe⁴⁶.

Totodată însă, Ghiță Haiducul întruchipează legătura românilor sud-dunăreni cu românii de dincoace de Dunăre. Istoria a consemnat contribuția românilor de peste Dunăre la lupta antiotomană a sîrbilor în vremea răscoalei

⁴¹ Autorul scrisorii nu putea să cunoască la data aceea direcția în care s-a îndreptat Iordache. Se știe însă că el plecase în Moldova.

⁴² Arh. st. Belgrad, Cancelaria Cneazului, ținutul Požarevac.

⁴³ *Hurmuzaki*, XX, p. 684.

⁴⁴ Arh. st. Buc., Condicta isprăvnicat. Mehedinți 1314, f. 71 v.

⁴⁵ Acest fenomen se observă și în cazul altor răscoale. La răscoala sîrbilor participă numeroși haiduci. Unul dintre ei, Haiduc Velcu, și-a transformat porecla de haiduc în renume. Inițial acesta și-a făcut cariera haiducească în ținutul de baștină al lui Ghiță Haiducul. Se știe de asemenea ce rol important a jucat haiducia („clefții”) în răscoala grecilor. La răscoala din principate (1821), asemenea iau parte haiduci, printre ei Gheorghe Cîrjaliu și Stoian Inge (vezi *Răscoala din 1821*, vol. V, *Izvoare narative*, București, 1962, p. 440, 454, 480, 571; S. Iancovici, *Cîteva date necunoscute despre Stoian Inge voivoda*, în „Studii”, nr. 1/1960, p. 121—127).

⁴⁶ Numărul combatanților sîrbi de rînd (puțini dintre ei identificați) era destul de mare de vreme ce Tudor Vladimirescu se adresează la un moment dat: „frații mei panduri, bulgari și sîrbi...”.

din 1804—1813⁴⁷, după cum de asemenea se poate reține faptul că și forțele combatante din țara noastră au contribuit la apărarea cauzei poporului sârb⁴⁸.

În cazul lui Ghiță Haiducul avem un exemplu de acțiune inversă: un român sud-dunărean care s-a afirmat în Serbia ca militant pentru dreptate socială⁴⁹ se face părtaș activ la un eveniment crucial în istoria țării noastre, exercitându-și acest rol alături de persoanele cele mai reprezentative ale răscoalei.

⁴⁷ Printre românii mai de seamă care participă la răscoală este Paul din Melnica, căruia Karagheorghe îi scrie mai multe scrisori și-l ridică la rangul de „voievod”. Altul este Nikola Abraș, tovarăș de luptă al lui Haiduc Velcu la Negotin, ulterior tovarăș de haiducie al lui Iancu Jianu. Haiduc Velcu avea trei tunari români: Pătru, Martin și Jurca.

⁴⁸ După cum am menționat mai sus, o astfel de contribuție a dat însuși Tudor Vladimirescu, împreună cu pandurii săi. Există însă indicii că la răscoala sîrbilor au luat parte unii combatanți de dincoace de Dunăre, mai puțin cunoscuți. Astfel, un anume Gheorghe și Dumitrașcu au luat parte la confruntarea cu turcii pe apa Timocului. Un Marco Croitoru din Romanai a fost timp de șase ani combatant în oastea lui Petru Dobrinac (Arh. st. Buc., ms. nr. 903, f. 25 v, 140—143).

⁴⁹ Ca atare, figura lui Ghiță Haiducul este înfățișată și în literatura beletristică sîrbă, scrisă în ultimii ani pe teme istorice. Dușan Baranin îl descrie în cartea sa *Veliki gospodar* (Marele ocîrmuitor), Belgrad, Edit. „Prosveta”, 1964, p. 307, precum și în mai recenta sa scriere *Haiduc Velcu*, vol. II, Belgrad, Edit. „Vuk Karadžić”, 1965, p. 193.